

ROLUL AUTORITĂȚII JUDECĂTOREȘTI ÎN SISTEMUL PUTERILOR STATULUI

Stimate domnule președinte al Uniunii Juriștilor din România,
Stimată doamnă președinte al Consiliului Superior al Magistraturii,
Stimate domnule ministru al Justiției,
Stimate domnule Procuror general al României,
Stimați invitați,
Doamnelor și domnilor,

Permiteți-mi să încep prin a mulțumi domnului președinte al Uniunii Juriștilor din România, Ioan Chelaru și domnului ministru al justiției, Robert Marius Cazanciuc pentru invitația pe care mi-au adresat-o de a participa la acest simpozion, invitația domniilor lor oferindu-mi plăcuta și onoranta ocazie de a mă afla astăzi în prezența atâtor personalități de marcă ale lumii academice și din cadrul profesiilor juridice din România, în prezența atâtor distinși profesioniști ai dreptului, în perspectiva dezbaterii unei teme ce se anunță deosebit de incitantă, de interesantă și, mai ales extrem de actuală.

Și pentru că în acest sfârșit de săptămână sărbătorim Ziua Justiției, permiteți-mi, doamnelor și domnilor, să folosesc acest prilej pentru a adresa tuturor celor care își desfășoară activitatea în cadrul sistemului judiciar, tuturor profesiilor juridice - academicieni, profesori universitari, magistrați, avocați, notari, consilieri juridici, executori judecătorești ș.a. felicitări pentru eforturile depuse într-un an marcat de profunde transformări legislative și să le urez multă sănătate, precum și împliniri la nivel profesional și personal.

Totodată, ca reprezentant al puterii judecătorești, doresc să adresez felicitări tuturor magistraților, judecători, procurori, magistrați asistenți, grefierilor, arhivarilor, agenților procedurali, aprozilor, întregului personal auxiliar și conex de la toate instanțele judecătorești și parchetele din țară pentru profesionalismul și dăruirea în activitatea depusă, în contextul unui volum tot mai crescut al cauzelor, al complexității acestora și a unui cadru legislativ în continuă schimbare. Merită cu deosebire a fi apreciată activitatea de zi cu zi a fiecăruia dintre cei anterior menționați, care, în pofida condițiilor de muncă extrem de dificile, a restricțiilor de ordin financiar și a criticilor, de cele mai multe ori nefondate, și-au dedicat eforturile, cu bună-credință, cu obiectivitate și competență, în scopul aflării adevărului judiciar, a realizării unui act de justiție la nivelul exigențelor actuale și pentru ca imaginea justiției, de ultimă linie de apărare a drepturilor cetățenilor împotriva oricărei forme de abuz, să aibă cât mai puțin de suferit.

Trecând la tema simpozionului organizat astăzi, precizez că a aborda problematica rolului autorității judecătorești în sistemul puterilor statului pare la prima vedere o sarcină relativ ușor realizabilă.

Spun aceasta pentru că, despre principiul separației puterilor în stat și rolul fiecăreia dintre ele în cadrul democrației constituționale a statului s-a vorbit și s-a scris mult. La fel de mult s-a vorbit și despre justiție, despre relația dintre cele trei puteri ale statului, despre felul în care aceste puteri interacționează, se influențează, se echilibrează și se limitează reciproc.

Așa încât, cred eu că, nu voi spune nimic nou atunci când afirm că rolul autorității judecătorești în cadrul construcției statale a oricărei țări este unul fundamental, căci nu putem concepe existența unei societăți decât prin prisma existenței dreptului (*ubi societas ibi jus*), și nu putem concepe dreptul decât în condițiile existenței justiției, sau cum spunea atât de frumos gânditorul politic francez Alexis de Tocqueville: „*justiția constituie piatra de hotar a dreptului fiecărui popor*”.

La nivelul unui simplu examen teoretic, aşadar, exerciţiul abordării temei rolului autorităţii judecătoreşti în sistemul puterilor statului poate continua, cu uşurinţă, în termenii generoşi ai principiilor generale, cu prezentarea pe larg a unor concepte fundamentale precum statul de drept, separaţia puterilor, respectarea drepturilor fundamentale ale omului ca temei principal al funcţionării organelor statului, supremaţia legii, ş.a.

Iată de ce astăzi, mi-am propus o abordare dintr-o altă perspectivă, care să depăşească termenii pur teoretici şi la nivel general ai subiectului de faţă, şi atunci lucrurile nu mai par atât de uşoare.

Pentru că a vorbi despre rolul autorităţii judecătoreşti devine o sarcină deosebit de complexă atunci când, depăşind stadiul declaraţiilor generoase, intrăm într-o analiză de profunzime a multitudinii de aspecte legate de explicitarea rolului funcţiei judiciare în societatea românească actuală şi a locului ocupat de aceasta în cadrul structurilor de putere ale statului.

Din punctul de vedere al cadrului legal ce vizează organizarea şi funcţionarea celor trei puteri ale statului, relaţia instituţională dintre autoritatea judecătorească pe de o parte, şi cea legislativă şi cea executivă, pe de altă parte, este caracterizată de intercondiţionare, colaborare şi control reciproc.

De altfel, în Constituţia României se statuează că, în statul român, autorităţile publice sunt organizate potrivit principiului separaţiei ,dar şi echilibrului puterilor – legislativă, executivă şi judecătorească.

Este unanim admis că principiul constituţional mai sus amintit semnifică faptul că niciuna dintre puteri nu are preeminenţă asupra celorlalte şi nu se poate substitui în atribuţiile altei puteri. În doctrină, şi am să mă refer aici la lucrarea profesorului universitar Ioan Muraru – Constituţia României-comentarii pe articole, se subliniază că raporturile constituţionale dintre autorităţile statului cunosc implicări reciproce ale unora în sfera de activitate a celorlalte, ceea ce semnifică echilibru, prin colaborare şi control.

Astfel, cu titlu exemplificativ, relev faptul că :

- puterea legiuitoare, prin Senat, are competența numirii membrilor CSM (validarea magistraților și validarea reprezentanților societății civile). Corelativ, acestei puteri, respectiv camerelor reunite ale Parlamentului, CSM are obligația de a-i prezenta anual un raport privind starea justiției.
- Președintele statului numește și eliberează din funcție, prin decret, judecătorii și procurorii. Întestirea în funcția de Președinte, vicepreședinte și de președinte de secție a Înaltei Curți de Casație și Justiție se face, de asemenea, prin decret prezidențial. Președintele României are un drept de veto (limitat) în ceea ce privește numirea în funcție a judecătorilor și procurorilor, putând refuza, motivat, o singură dată, numirea acestora, precum și în ceea ce privește întestirea în funcțiile de conducere ale instanței supreme. Președintele are dreptul de a participa la ședințele CSM, pe care le și prezidează.
- În domeniul justiției separația și echilibrul puterilor se manifestă prin coparticiparea executivului și autorității judecătorești la administrarea sistemului judiciar. Astfel, Guvernul asigură finanțarea sistemului de justiție. Acesta este obligat să ceară avizul CSM ori de câte ori promovează proiecte de legi în domeniul justiției. Ministerul Justiției are ca principal atribut asigurarea bunei funcționări a sistemului judiciar și asigurarea condițiilor întfăptuirii justiției ca serviciu public iar ministrul justiției este membru de drept al CSM. Sub autoritatea sa, își desfășoară activitatea întregul corp al procurorilor, potrivit art. 132 din Constituția României.
- Pe de altă parte, justiția cenzurează actele executivului pe calea contenciosului administrativ iar judecătorii Înaltei Curți de Casație și Justiție sunt implicați, ca obligație legală, în desfășurarea tuturor proceselor electorale.

Dar dincolo de cadrul strict legal și instituțional, relația dintre autoritatea judecătorească și celelalte puteri ale statului este deosebit de complexă, locul și

rolul autorității judecătorești în cadrul construcției democratice a statului român fiind un rezultat al interacționării mai multor factori, generați de modul în care celelalte două puteri înțeleg să își îndeplinească rolul și mai ales să se raporteze la cea de a treia putere în stat: Justiția.

Înainte însă, de a analiza din această perspectivă rolul autorității judecătorești în sistemul puterilor statului cred că, pentru o minimă abordare sistematico-juridică a subiectului, se impune să plecăm de la definirea termenilor utilizați.

Astfel, se poate observa faptul că în tema sub care se desfășoară lucrările acestui simpozion, vorbim pe de o parte, de „autoritatea” judecătorească iar pe de altă parte, de celelalte „puteri” ale statului.

Cum bine s-a arătat și anterior în doctrina dreptului constituțional, și în alte studii de specialitate, legea fundamentală a statului în actuala sa reglementare, la capitolul privind “*autoritatea judecătorească*”, include în secțiuni separate: instanțele judecătorești, Ministerul Public și Consiliul Superior al Magistraturii. Pe de altă parte, potrivit art. 1 alin.(1) al Legii nr. 304/2004, “*puterea judecătorească* se exercită de către Înalta Curte de Casație și Justiție și de celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege, iar în conformitate cu art. 1 al Legii nr. 303/2004 „*magistratura*” este activitatea desfășurată atât de judecători, cât și de procurori. Totodată, dispozițiile art. 1 alin. 1 al Legii nr. 317/2004, conferă Consiliului Superior al Magistraturii rolul de garant al independenței „justiției” oferind, prin aceasta, în egală măsură judecătorilor și procurorilor prerogativa independenței, acest organism colegial fiind compus atât din judecători, cât și din procurori.

Din toate aceste dispoziții rezultă faptul că, în viziunea legiuitorului constituant, atunci când vorbim despre rolul celei de a treia puteri în stat, vorbim despre funcțiile îndeplinite, laolaltă, de către instanțele judecătorești, Ministerul Public și Consiliul Superior al Magistraturii.

Că este așa, o demonstrează tot o prevedere de natură constituțională, respectiv dispozițiile art. 146 lit. e) din legea fundamentală, care instituind în competența Curții Constituționale soluționarea conflictelor juridice de natură constituțională dintre autoritățile statului, oferă dreptul de sesizare a instanței constituționale, în numele autorității judecătorești, președintelui Consiliului Superior al Magistraturii, iar în numele celorlalte autorități, Președintelui României, președinților celor două Camere ale Parlamentului și primului-ministru.

Fără a intra în detaliu în problematica implicațiilor pe care le are această viziune îmbrățișată de legiuitorul constituant român asupra organizării statale de ansamblu și asupra organizării autorității judecătorești, în particular, asupra rolului pe care îl are Ministerul Public, sau a înțelesului pe care trebuie să îl dăm unor noțiuni precum cea de „magistrat” - aceste aspecte urmând a fi abordate, poate, mai târziu, în cursul dezbaterilor de azi, iar dacă nu, cu siguranță vor fi analizate, cel puțin cu aceeași ardoare ca și până acum, în cadrul dezbaterilor de idei avute de specialiștii în drept constituțional (mai ales acum, în contextul efervescentei doctrinare născute cu ocazia procesului de revizuire a Constituției) – vreau să mă adresez azi dumneavoastră, ca judecător și președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție, doar din perspectiva instanțelor judecătorești, ca una din cele trei componente principale ale autorității judecătorești.

Potrivit dispozițiilor art. 124 din Constituția României:

- (1) *Justiția se îndeplinește în numele legii.*
- (2) *Justiția este unică, imparțială și egală pentru toți.*
- (3) *Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii.*

De asemenea, potrivit dispozițiilor art. 126 alin. (1) din legea fundamentală:

(1) *Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege.*

Din conținutul acestor dispoziții rezultă faptul că Justiția ca act de înfăptuire a dreptății aparține exclusiv instanțelor judecătorești.

Judecătorul este investit cu puterea de a împărți dreptatea, respectiv de a soluționa diferitele conflicte sociale și de a restabili astfel ordinea legală în societate.

Pentru aceasta, el dispune de „*juris dictio*” sau puterea de a rosti dreptul. Prin exercitarea acestei puteri judecătorul are menirea unică de a transpune textul de lege la faptul de viață, activitatea sa fiind, prin urmare, mereu definită în cadrul limitelor impuse de aceste două repere: realitatea faptică și norma juridică.

De aici, cred eu, că se naște unul dintre cei mai importanți factori ce acționează în planul relației dintre Justiție și celelalte autorități ale statului: inflația normativă.

Nu este o noutate pentru nimeni că în anii de după Revoluție, și cu deosebire în ultimii ani, am asistat la o afluență legislativă fără precedent, la o creștere impresionantă a numărului actelor normative, însoțită, din păcate, de o scădere proporțională a nivelului calitativ a dreptului pozitiv, care fiind constrâns să se modifice prea des, nu mai are alocat timpul necesar pentru o elaborare autentică.

Devine din ce în ce mai greu, chiar și pentru specialiști să țină seama de toate modificările, completările, adăugirile și revizuirile legislative, și să realizeze astfel, printr-o coroborare adecvată a diferitelor texte normative, o corectă aplicare a legii, diferitelor situații cazuistice, aflate și acestea, în societatea zbuciumată în care trăim, într-o continuă schimbare.

Activitatea de legiferare, îndeplinită atât de către puterea legiuitoare (la nivelul normativ principal), cât și de către cea executivă (la nivelul normativ secundar) a operat adesea fără a ține cont că între norme și aplicarea lor trebuie păstrat un anumit echilibru. În aceste condiții, cele două puteri ale statului nu doar că nu mai reușesc să asigure previzibilitatea și claritatea normei juridice,

despre care vorbește Curtea de la Strasbourg în celebra cauză Sunday Times, dar neîndoiește, influențează negativ activitatea de îndeplinire a justiției. Căci, devine extrem de greu, dacă nu imposibil, să se asigure previzibilitatea și statornicia jurisprudențială în condițiile unei profunde lipse de previzibilitate și statornicie legislativă.

Un alt factor ce condiționează la nivel practic rolul autorității judecătorești este unul ce ține, de această dată, de puterea executivă. Este vorba despre factorul economic.

Trăim într-o țară care are o enormă nevoie de dreptate. Cu toate acestea, de cele mai multe ori (dincolo de discursurile generoase) prioritatea puterii executive în ultimii 20 de ani, a fost economia de piață, uitându-se faptul că fără o justiție eficientă, nu se poate construi nimic durabil, că nicio creștere economică nu este posibilă fără ca mai întâi să avem o justiție puternică. Din păcate, prioritățile au fost mereu inversate, și s-a considerat că întâi e nevoie de o economie puternică, pentru a avea mai apoi fondurile necesare dezvoltării justiției ca serviciu public.

Doamnelor și domnilor,

Nu am abordat aceste chestiuni pentru a încerca în vreun fel degrevarea de responsabilitate a magistraților pentru modul în care reușesc să își ducă la îndeplinire menirea. Am fost mereu de părere că toți cei care îmbrățișează această nobilă profesie au datoria sfântă de a aplica legea cu corectitudine, obiectivitate și profesionalism, indiferent de condițiile economice sau de altă natură ce pot influența negativ contextul în care sunt nevoiți să acționeze.

Am prezentat totuși aceste aspecte, pentru că, așa cum am menționat la începutul alocuțiunii mele, mi-am propus să abordez tema propusă de organizatorii simpozionului dincolo de un cadru pur teoretic și formal, dar și pentru că atât ca persoană care mi-am dedicat întreaga viață profesională Justiției, dar și ca președinte al celei mai importante instanțe naționale, m-am văzut, alături de colegii mei, nu numai de la instanța supremă, confruntată

adeseori cu toate aceste realități, care nu doar că sunt de natură să afecteze calitatea actului de justiție, dar, la un moment dat, pot constitui o reală amenințare la adresa independenței judecătorilor, și prin aceasta, o amenințare chiar la adresa democrației: volumul excesiv de muncă, incoerența și inconsecvența legislativă, problemele majore de infrastructură: de la lipsa de personal și până la lipsa de birouri sau a sălilor de judecată.

Doamnelor și domnilor,

Dincolo de toate aspectele anterior prezentate, nu vreau să îmi închei alocuțiunea fără ca, mai înainte, să mă raportez la contextul politico-juridic în care ne aflăm ca societate în acest moment, respectiv contextul oferit de procesul de revizuire a legii fundamentale a statului.

Din această perspectivă, vreau să mă refer doar la două aspecte, pe care le apreciez ca având relevanță prin raportare la subiectul simpozionului de azi, și anume: **problema răspunderii magistraților și problema reglementării constituționale și legale a locului și rolului pe care Înalta Curte de Casație și Justiție trebuie să îl ocupe, potrivit tradiției sale istorice, dar și regulilor statului de drept, în cadrul autorității judecătorești și prin aceasta în cadrul democrației constituționale a statului român.**

În ceea ce privește prima problemă, cea a reglementării constituționale a răspunderii magistraților:

Spre deosebire de actuala reglementare oferită prin conținutul art. 53 alin. (2) din Constituție, se preconizează, potrivit proiectului legii de revizuire a Constituției, introducerea unui drept de regres al statului împotriva magistraților în cazul erorilor judiciare.

Or, astfel cum am susținut și cu alte ocazii, apreciez că instituirea unei răspunderi materiale a magistratului, prin dreptul de regres al statului împotriva acestuia, este de natură să afecteze însăși independența justiției, prin presiunea exercitată –chiar și doar la nivel subiectiv, psihologic – asupra celui care, prin soluția dată, trebuie să stabilească, printr-o raportare exclusiv la lege, adevărul

juridic, fără să țină cont de eventualele consecințe negative pe care decizia sa le-ar putea atrage în plan personal.

Ceea ce mi se pare deosebit de relevant însă, din perspectiva problematicii discutate de noi azi, respectiv cea a rolului autorității judecătorești în sistemul puterilor statului, este faptul că, spre deosebire de reprezentanții autorității judecătorești, reprezentanții celorlalte două puteri nu sunt vizati de o răspundere asemănătoare pentru îndeplinirea necorespunzătoare a sarcinilor ce le revin în exercitarea funcțiilor cu care au fost învestiți. Acest aspect este cu atât mai relevant cu cât, astfel cum am arătat anterior, de felul în care celelalte două puteri ale statului, prin reprezentanții lor, reușesc să își îndeplinească sarcina proprie, depinde în mod direct și activitatea celei de a treia puteri, Justiția, care însă este lăsată să răspundă singură în plan material, prin reprezentanții săi, pentru eventualele erori judiciare, deși cauza acestor erori se poate afla, într-un cumul de factori ce țin în egală măsură de puterea legiuitoare și de cea executivă.

Astfel, potrivit art. 72 alin. (1) din Constituția României (prevedere care, de altfel, nu a făcut obiectul unor propuneri de modificare care să îi schimbe în profunzime efectele) parlamentarii *nu pot fi trași la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului*. În consecință, răspunderea membrilor puterii legiuitoare a statului nu este atrasă nici măcar în caz de rea-credință sau neglijență gravă - așa cum este reglementată, în prezent, în Constituție, situația magistraților.

Totodată, o răspundere patrimonială nu este prevăzută nici în sarcina membrilor Guvernului – ca reprezentanți ai puterii executive, iar faptul că aceștia cunosc alte forme de răspundere (penală, de exemplu) este irelevant față de împrejurarea că magistrații se supun și ei unei răspunderi atât penale, cât și disciplinare și chiar civile (așadar, inclusiv de natură pecuniară, dar care în forma actuală este reglementată în condiții compatibile cu principiul independenței justiției).

Cel de al doilea aspect deosebit de relevant pentru problematica rolului autorității judecătorești în sistemul puterilor statului, este așa cum spuneam problema reglementării la nivel constituțional și legal a organizării și funcționării instanței supreme, potrivit rolului său istoric și locului pe care această instanță trebuie să îl ocupe în arhitectura instituțională a statului român.

Înalta Curte de Casație și Justiție, ca instanță aflată în vârful ierarhiei instanțelor judecătorești, trebuie să beneficieze de o reglementare a organizării și funcționării sale realizată prin intermediul unei legi proprii cu caracter organic.

În acest sens, apreciez că este deosebit de important atât argumentul istoric - tradiția reglementării instanței supreme prin legea sa proprie fiind inițiată încă prin Legea din 12 ianuarie 1861, legea prin care a fost înființată instanța supremă a României, și consolidată prin Legea nr. 56/1993, legea care a reglementat instanța supremă a României după adoptarea Constituției din 1991-cât și argumentul legat de rolul pe care o instanță supremă trebuie să îl aibă într-o țară democratică potrivit modelului european.

Așa cum afirma cineva mai demult, în lungul drum al dreptății de la textul de lege la faptul de viață, Înalta Curte de Casație și Justiție reprezintă ultima redută. Judecătorii săi, situați în vârful puterii judecătorești, sunt chemați să rezolve cazuri extrem de grave, situații litigioase care prin importanța lor pot afecta bunul mers al întregii societăți și de asemenea, să îndrepte cu forță juridică definitivă erorile celorlalte instanțe. Dar dincolo de toate acestea, Înaltei Curți de Casație și Justiție îi revine misiunea de a asigura unificarea jurisprudenței, prin asigurarea interpretării și aplicării unitare a legii de către celelalte instanțe judecătorești, misiune care o particularizează și o impune ca instanță aflată la vârful puterii judecătorești.

De aceea, cred că pot să afirm fără nicio rețineră: **VOM PUTEA VORBI DESPRE O JUSTIȚIE PUTERNICĂ DOAR ATUNCI CÂND VOM AVEA O INSTANȚĂ SUPREMĂ PUTERNICĂ**, respectiv o instanță supremă degrevată de toate acele sarcini suplimentare inutile care o împiedică să

funcționeze ca o adevărată instanță de casație, o instanță supremă care să beneficieze atât în planul organizării sale instituționale, cât și la nivelul statului judecătorilor săi, de o reglementare care să corespundă rolului de principal organism al statului prin care, potrivit legii fundamentale, se înfăptuiește justiția, în statul român.

Doamnelor și domnilor,

La final o să îl invoc pe filosoful francez Blaise Pascal, ale cărui cuvinte, apreciez că reușesc să ofere cel mai bun argument al locului pe care justiția trebuie să îl aibă în raport cu celelalte puteri, care împreună alcătuiesc puterea politică:

„Justiția fără putere este neputincioasă; puterea fără justiție este tiranică. Justiția fără putere este contrazisă de cei răi; puterea fără justiție este condamnată... Dreptatea este contestată, puterea se recunoaște fără nicio discuție. .. Neputându-se face ce-i drept să fie puternic, lumea a făcut ca ceea ce-i puternic să fie drept.

Și concluzionează filosoful: *Deci, n-avem decât să dăm putere justiției!”*

Vă mulțumesc pentru atenția acordată și pentru onoarea pe care mi-ați făcut-o prin invitația de a participa la acest simpozion!